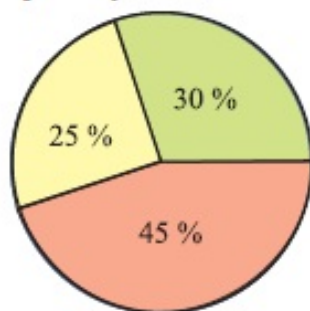

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИ. КРЪГОВА ДИАГРАМА. ХИСТОГРАМА

ЗАДАЧА 1 На училищното табло чрез кръгова диаграма е показано процентното разпределение на учениците от начален, среден и горен курс. Намерете броя на учениците от всеки курс, ако в училището учат 1 800 ученици.

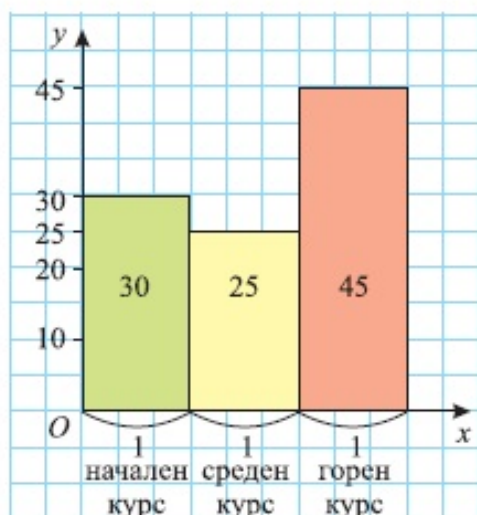
■ начален курс
■ среден курс
■ горен курс

Решение:

Начален курс	Среден курс	Горен курс
30 % от 1 800 = = 540 ученици	25 % от 1 800 = = 450 ученици	45 % от 1 800 = = 810 ученици

Данните от *Задача 1* ще онагледим и по друг начин – чрез построяване на хистограма.

Построяване на хистограма (към *Задача 1*):

1 Върху квадратна мрежа начертаваме два лъча Ox и Oy ($Ox \perp Oy$).

2 Върху лъча Ox нанасяме 3 равни отсечки, които приемаме за единица мярка по лъча Ox . Всяка отсечка отговаря на вида ученици – от начален, от среден и от горен курс.

3 Върху лъча Oy избираме друга (подходяща) мерна единица така, че да можем да нанесем числата 25, 30 и 45 (процентното разпределение на учениците).

4 Начертаваме три правоъгълника с “измерения” 1 и 30, 1 и 25, 1 и 45. Лицата на тези правоъгълници условно приемаме съответно за 30, 25, 45. Тези лица показват процентното разпределение на учениците в трите курса.

От начина на построяване на хистограмата следва, че лицето (сборът от “лицата” на трите правоъгълника) е $100\% = 1$.

ЗАДАЧА 2 На конкурсен изпит по математика се явили 5 200 кандидати. Резултатите от изпита са показани на кръгова диаграма. Намерете броя на учениците, получили слаби, средни, добри, много добри и отлични оценки.

Решение:

слаби → 18 % от 5 200 = 936

средни → 24 % от 5 200 = 1 248

добри → 30 % от 5 200 = 1 560

много добри → 22 % от 5 200 = 1 144

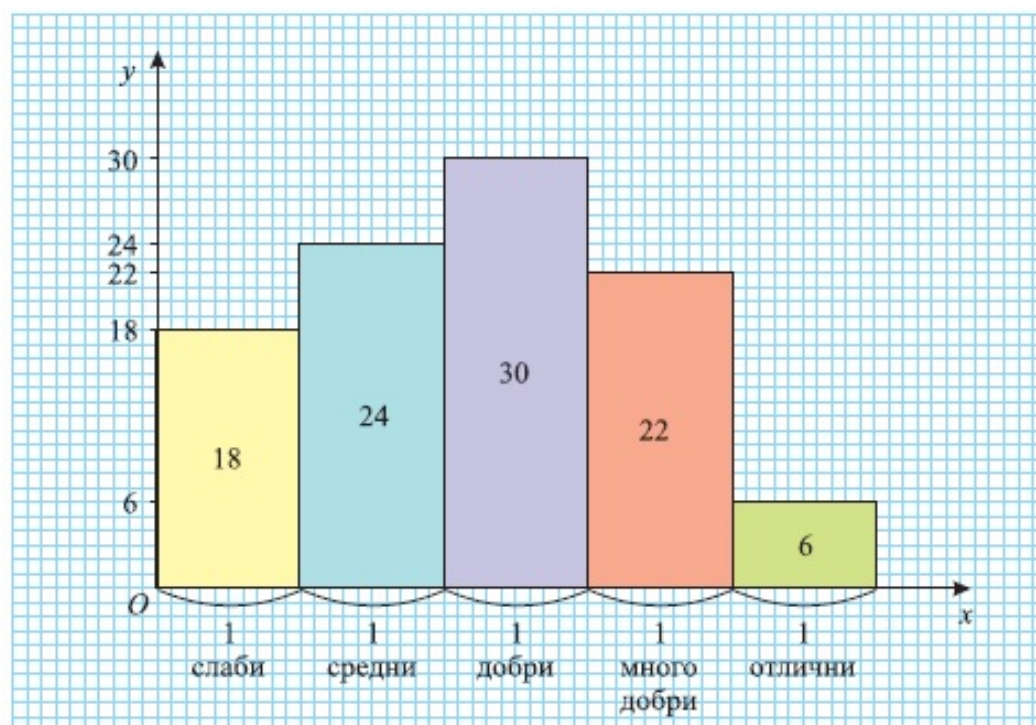
отлични → 6 % от 5 200 = 312

Резултатите подреждаме в таблица:

Брой ученици	Оценки				
	слаби	средни	добри	много добри	отлични
5 200	936	1 248	1 560	1 144	312

По данните на *Задача 2* можем да построим хистограма:

85. ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИ. ПИКТОГРАМА

Пиктограмата е тип диаграма, информацията в която се изобразява графично чрез рисунки (снимки). Всяка пиктограма има ключ, показващ какъв брой елементи съответства на една рисунка.

ЗАДАЧА 1 Обичайният брой на слънчевите дни през летните месеци е даден в таблицата:

Месец	Юни	Юли	Август	Септември
Брой слънчеви дни	15	25	20	10

Представете информацията чрез пиктограма.

Решение:

Избираме рисунката, която ще използваме в пиктограмата .

Избираме броя на слънчевите дни, които ще съответстват на една рисунка.

Тъй като всички числа се делят на 5, избираме = 5 слънчеви дни.

Пресмятаме броя на рисунките за всеки месец и построяваме пиктограмата.

Месец	Брой рисунки
Юни	$15 : 5 = 3$
Юли	$25 : 5 = 5$
Август	$20 : 5 = 4$
Септември	$10 : 5 = 2$

Месец	Слънчеви дни
Юни	
Юли	
Август	
Септември	

Ключ: = 5 слънчеви дни

От пиктограмата може лесно да направим следните изводи:

1. Най-малко слънчеви дни има през септември.
2. Най-много слънчеви дни има през юли.
3. През август има 2 пъти повече слънчеви дни, отколкото през септември.

ЗАДАЧА 2 Пиктограмата показва броя на събраните контейнери за рециклиране. Ако общият им брой е 3 300, намерете ключа на пиктограмата (брой контейнери, на които съответства една рисунка – .

Вид отпадъци	Брой контейнери
Хартия	
Пластмаса	
Съкло	

Решение:

$$15 \cdot \text{} = 3\,300$$

$$\text{} = 3\,300 : 15$$

$$\text{} = 220$$

ЗАДАЧА 3 Пиктограмата показва броя на продадените в книжарница книги за една седмица.

Ден	Продадени книги
Понеделник	
Вторник	
Сряда	
Четвъртък	
Петък	
Събота	
Неделя	

Ключ: = 20 продадени книги

- Решение:**
- $5 \cdot 20 = 100$ книги
 - $38 \cdot 20 = 760$ книги
 - Понеделник
 - Петък
 - $120 : 20 = 6$, сряда
 - Вторник и неделя
 - Петък
 - Сряда, петък и събота

- Колко книги са продадени във вторник?
- Колко общо книги са продадени през седмицата?
- През кой ден са продадени най-малко книги?
- През кой ден са продадени най-много книги?
- През кой ден са продадени 120 книги?
- През кои дни са продадени един и същ брой книги?
- През кой ден са продадени 2 пъти повече книги, отколкото през предишния ден?
- През кои дни са продадени повече от 100 книги на ден?

ЗАДАЧИ

- 1** В цветарски магазин доставили 600 рози и ги продали за 3 дни. Пиктограмата показва броя на продадените цветя по дни. Намерете ключа на тази пиктограма. Намерете колко рози са продали през всеки от трите дни.

Ден	Продадени рози
I ден	
II ден	
III ден	

- 2** Пиктограмата показва броя на произведените в един завод леки коли за една година по тримесечия.

Тримесечие	Произведени леки коли
I	
II	
III	
IV	

Ключ: = 2 500 произведени леки коли

- Колко леки коли са произведени през второто тримесечие?
- Колко леки коли са произведени през годината?
- През кое тримесечие са произведени най-много коли?
- През кое тримесечие са произведени 2 пъти по-малко коли, отколкото през предишното?

86. ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИ. РАБОТА С ДИАГРАМИ

Графичното представяне на данни, известно още като „статистически графики“ или „диаграми“, осигурява нагледност и по-лесно възприемане и разчитане на процесите, които се изследват. Има различни видове статистически графики. Ще се спрем на някои от тях, като използваме данните от *Задача 1*.

ЗАДАЧА 1 Фирма произвежда 4 вида сладолед – сметанов, шоколадов, плодов и орехов. Тя анкетира 300 ученици, за да се определи любимият им вид. Броят на учениците според предпочитания от тях сладолед е даден в таблицата:

Сладолед	Шоколадов	Сметанов	Плодов	Орехов
Брой ученици	45	105	90	60

Представете графично данните от анкетата.

Решение:

1. Пиктограма

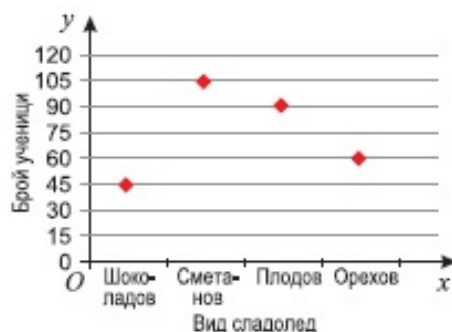
Пиктограмата може да се направи както в хоризонтална, така и във вертикална посока.

Ключ: = 15 ученици

Сладолед	Брой ученици
Шоколадов	
Сметанов	
Плодов	
Орехов	

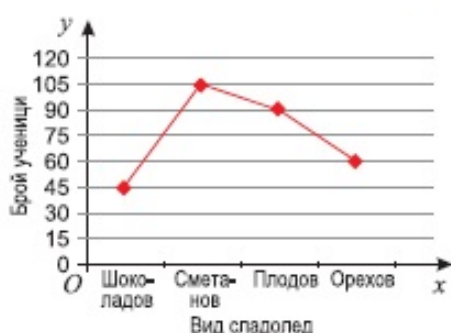
Шоколадов	Сметанов	Плодов	Орехов

2. Точкова диаграма

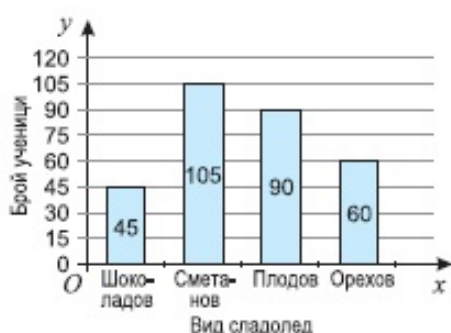
- За построяване на точкова диаграма се използват два перпендикулярни лъча – Ox и Oy .
- Върху лъча Ox нанасяме равни отсечки с избрана дължина, които съответстват на видовете сладолед.
- Върху лъча Oy се нанасят числа, съобразени с броя на учениците, при подходящо избрана (друга) мерна единица.
- Всяка от нанесените точки се определя от две величини – в случая от вида на сладоледа и от броя на учениците, които го предпочитат.
- Построените точки представляват точкова диаграма.

3. Обикновена линейна диаграма

- Построените точки от точковата диаграма се свързват с отсечки и се получава графично представяне на данните чрез обикновена линейна диаграма.

4. Блокова (стълбова) диаграма

- За построяване на блокова диаграма отново ще използваме два перпендикулярни лъча – Ox и Oy .
- Върху лъча Ox нанасяме равни отсечки с избрана дължина, които съответстват на видовете сладолед.
- Върху лъча Oy нанасяме числа, съобразени с броя на учениците, при подходящо избрана (друга) мерна единица.
- Начертаваме четири правоъгълника с равни основи. Второто измерение на всеки от тях има дължина съответно 45, 105, 90, 60.

5. Съставяме таблица с процентното разпределение на учениците според любимия им сладолед. Пресмятаме процентите:

Шоколадов	Сметанов	Плодов	Орехов
$x\%$ от 300 = 45	$x\%$ от 300 = 105	$x\%$ от 300 = 90	$x\%$ от 300 = 60
$x \cdot 3 = 45$	$x \cdot 3 = 105$	$x \cdot 3 = 90$	$x \cdot 3 = 60$
$x = 15$	$x = 35$	$x = 30$	$x = 20$

Получаваме таблицата на процентното разпределение:

Сладолед	Шоколадов	Сметанов	Плодов	Орехов
Брой ученици	45	105	90	60
Процент	15%	35%	30%	20%

ЗАДАЧИ

1 В таблицата са дадени продажбите на телефони за първото полугодие на 2016 година.

Месец	Януари	Февруари	Март	Април	Май	Юни
Брой телефони	200	120	240	160	200	80

Представете графично данните от таблицата (чрез пиктограма, точкова диаграма, линейна диаграма, блокова диаграма и хистограма).

87. ОБОБЩЕНИЕ НА ТЕМАТА “ДЕСЕТИЧНИ ДРОБИ”

ЗАПОМНЕТЕ!

Десетична дроб →

$\begin{array}{c} 2\ 3\ 5 \\ \hline \text{цяла част} \end{array}, \begin{array}{c} 1\ 6\ 7 \\ \hline \text{дробна част} \end{array}$ десетична запетая

Четем 235 цяло и 167 хилядни

$235,167 = 235 + 0,167$

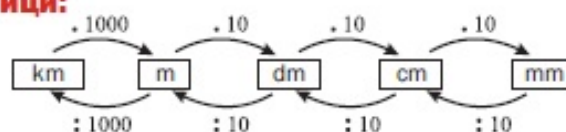
Десетичната дроб

една десета е $1 : 10 = 0,1$	3 десети е $3 : 10 = 0,3$
една стотна е $1 : 100 = 0,01$	51 стотни е $51 : 100 = 0,51$
една хилядна е $1 : 1\ 000 = 0,001$	21 хилядни е $21 : 1\ 000 = 0,021$

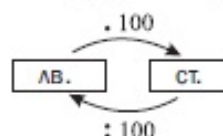
$8,3675 \begin{cases} \cdot 10 & = 83,675 \\ \cdot 100 & = 836,75 \\ \cdot 1\ 000 & = 8\ 367,5 \end{cases}$	$1\ 234,5 \begin{cases} : 10 & = 123,45 \\ : 100 & = 12,345 \\ : 1\ 000 & = 1,2345 \end{cases}$

Мерни единици:

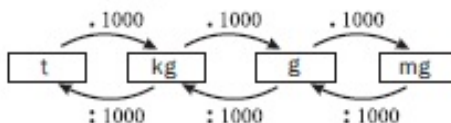
дължина

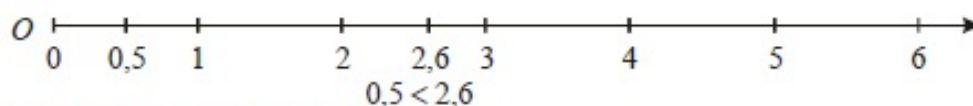
пари

маса

Сравняване на десетични дробни. Числов лъч

Действия с десетични дробни

$\begin{array}{r} 2,38 \\ + 0,15 \\ \hline 2,53 \end{array}$	$\begin{array}{r} 15,71 \\ - 0,23 \\ \hline 15,48 \end{array}$	$\begin{array}{r} 15,20,3 \\ \hline 4,56 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6,314 : 0,7 = \\ = 63,14 : 7 = 9,02 \\ -63 \\ \hline 014 \\ -14 \\ \hline 0 \end{array}$

Десетични дроби

Естествени числа

Всяко естествено число може да се представи като десетична дроб с дробна част, записана с нули:

$$5 = 5,000\dots$$

Основна мерна единица за дължина е метърът.

През 1790 г. Френската академия на науките изработва система за измерване на дължина с основна мерна единица 1 метър. Извършени са измервания с голяма точност на дължината на част от земния меридиан и е прието $1 \text{ m} = 0,0000013$ от четвъртината на Парижкия меридиан.

Има и други мерни единици за дължина: **инч, фут, ярд, миля.**

$$1 \text{ cm} = 0,394 \text{ инча}$$

$$1 \text{ m} = 1,094 \text{ ярда}$$

$$1 \text{ m} = 3,281 \text{ фута}$$

$$1 \text{ km} = 0,621 \text{ мили}$$

ЗАДАЧА 1 Пресметнете с калкулатор:

- а) колко сантиметра е 1 инч;
- б) колко метра е 1 фут;
- в) колко метра е 1 ярд;
- г) колко километра е 1 миля.

Решение:

- а) $1 \text{ инч} = 1 : 0,394 = 2,53807\dots \approx 2,540 \text{ cm}$
- б) $1 \text{ фут} = 1 : 3,281 = 0,30478\dots \approx 0,305 \text{ m}$
- в) $1 \text{ ярд} = 1 : 1,094 = 0,91407\dots \approx 0,914 \text{ m}$
- г) $1 \text{ миля} = 1 : 0,621 = 1,61030\dots \approx 1,610 \text{ km}$

ЗАДАЧА 2 Пресметнете:

а) $2,4 : \frac{2}{3} + 2\frac{1}{4} : 0,9$;

б) $7,2 \cdot \frac{8}{9} - 0,4 : \frac{4}{13}$;

в) $5\frac{1}{7} \cdot 2,9 + 5\frac{1}{7} \cdot 4,1$.

Решение:

$$\begin{aligned} \text{а) } 2,4 : \frac{2}{3} + 2\frac{1}{4} : 0,9 &= \\ &= \frac{2,4 \cdot 3}{2} + \frac{9}{4} : \frac{9}{10} = \\ &= 1,2 \cdot 3 + \frac{9}{4} \cdot \frac{10}{9} = \\ &= 3,6 + \frac{5}{2} = \\ &= 3,6 + 2,5 = 6,1 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{б) } 7,2 \cdot \frac{8}{9} - 0,4 : \frac{4}{13} &= \\ &= \frac{7,2 \cdot 8}{9} - \frac{4}{10} \cdot \frac{13}{4} = \\ &= 0,8 \cdot 8 - 1,3 = \\ &= 6,4 - 1,3 = 5,1 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{в) } 5\frac{1}{7} \cdot 2,9 + 5\frac{1}{7} \cdot 4,1 &= \\ &= 5\frac{1}{7} \cdot (2,9 + 4,1) = \\ &= 5\frac{1}{7} \cdot 7 = \\ &= \frac{36}{7} \cdot 7 = 36 \end{aligned}$$

ЗАДАЧИ

1 Пресметнете:

- а) $3,5 : 0,7 + 35 : 0,7$;
- б) $0,35 : 0,7 + 0,035 : 0,7 + 50$;
- в) $81 : 0,09 - 81 : 0,9$.

2 Като използвате калкулатор, намерете неизвестното число x :

- а) $x + 467,346 = 921,111$;
- б) $x \cdot 44,4 = 2\,464,2$;
- в) $(25,43 - x) \cdot 0,5 = 11,76$;
- г) $16,9 + x \cdot 3,42 = 34$.

3 Намислих едно число. От него извадих 23,2. Полученото число

намалих 2 пъти и получих 15,9. Кое число съм намислил?

4 Намерете:

- а) колко сантиметра са 5 инча?
- б) колко метра са 4 фута?
- в) колко метра са 100 ярда?
- г) колко километра са 20 мили?

5 Като използвате калкулатор, намерете на колко инча са равни:

- а) 45,72 cm;
- б) 63,5 cm;
- в) 116,84 cm?

ПРИМЕРЕН ТЕСТ ВЪРХУ ТЕМАТА “ДЕСЕТИЧНИ ДРОБИ”

- С цифрата 9 са означени стотните в числото:
А) 642,139;
Б) 781,943;
В) 901,152;
Г) 765,193.
- Сборът $3,8 + 4,52$ е равен на:
А) 7,6;
Б) 8,32;
В) 4,9;
Г) 7,132.
- Разликата $5 - 2,35$ е равна на:
А) 3,75;
Б) 3,35;
В) 2,75;
Г) 2,65.
- Стойността на израза $3,46 \cdot 2,7 + 6,54 \cdot 2,7$ е:
А) 270;
Б) 27;
В) 2,7;
Г) 24,3.
- Стойността на израза $36,5 - 16,5 : 5$ е:
А) 4;
Б) 28,25;
В) 33,2;
Г) 33,4.
- Намислих едно число. Увеличих го с произведението на числата 10 и 0,075 и получих четвъртинката на числото 35. Намисленото число е:
А) 2,3
Б) 15,5;
В) 8;
Г) 7,5.
- Таксиметрова фирма работи при следните условия: начална такса – 0,70 лв.; пробег 1 km – 0,85 лв.; престой 1 минута – 0,22 лв. Колко лева трябва да заплати клиент, ако е изминал 4 km и е направил престой от 5 минути?
А) 5,20;
Б) 5,25;
В) 5,00;
Г) 5,40.
- Цената на лаптоп е 800 лв. В магазина направили две последователни намаления на цената първо с 10%, а след това с 5%. Намерете цената на лаптопа след:
а) първото намаление;
б) второто намаление.
- На изпит по математика се явили ученици от 5. клас. Броят на учениците, получили оценка „Отличен“, е 40. Като използвате информацията от кръговата диаграма, намерете:
а) колко процента от учениците са получили оценка „Отличен“;
б) колко учениците са се явили на изпита;
в) колко ученици са получили оценка, по-висока от „Среден“.

- Пресметнете числовата стойност на израза $A = z : (x + y)$, ако:
 $(1,2 \cdot x + 8,6) : 2 = 7,9$;
 $y = (4,34 + 4,35 + 4,36) : 4,35$;
 $z = 2,5 \cdot 2,25 \cdot 40$.